

Λαός ή έθνος;

*Της Αίνας Παπαδοπούλου**

Με την πρόσφατη απόφασή του 350/2011 το Δ΄ Τμήμα του Συμβουλίου της Επικρατείας έκρινε ως αντισυνταγματικές -και παρέπεμψε στην Ολομέλεια για τελική κρίση- τις διατάξεις του νόμου 3838/2010 που προβλέπουν τη δυνατότητα πολιτογράφησης μεταναστών βάσει των αντικειμενικών προϋποθέσεων της γέννησης στην Ελλάδα από νομίμως και μονίμως, για τουλάχιστον πέντε έτη, διαμένοντες γονείς ή της επιτυχούς εξαετούς φοίτησης σε ελληνικό σχολείο.

Για το Δικαστήριο η πολιτογράφηση επιτρέπεται μόνο στη βάση εξατομικευμένης και υποκειμενικής κρίσης για το αν ο αιτών έχει αναπτύξει «ελληνική συνείδηση» και μόνο κατ' εξαίρεση, καθώς προκρίνεται το «δίκαιο του αίματος», προκειμένου να μην «αποσυντίθεται η έννοια του έθνους» και να περιφρουρείται η «εθνική ομοιογένεια». Το έθνος αναγνωρίζεται ως υπερβαίνον «χρονικά την εν ζωή κοινότητα των ανθρώπων και τα γεωγραφικά όρια του ελληνικού κράτους» με έντονο το υποκειμενικό- κοινωνιοψυχολογικό στοιχείο της «συνείδησης», που οικοδομείται πάνω σε αντικειμενικές, πολιτισμικές προϋποθέσεις, και άρα ως μία νομική έννοια διαφορετική από τον «λαό». Σύμφωνα με αυτή την οργανική εννοιολόγηση του έθνους, η «εθνική συνείδηση» και κατ' επέκταση η ιθαγένεια προϋπάρχει και κληρονομείται, ωσάν να ήταν γενετικό χαρακτηριστικό. Κατά λογική ακολουθία, η έλλειψη των προϋποθέσεων αυτών (γραμμής αίματος και συνείδησης) θα επέτρεπε ακόμη και την αφαίρεση της ιθαγένειας. Δεν είναι λοιπόν τυχαίο που ιστορικά η συγκεκριμένη αντίληψη έχει συμβάλει στον εθνικό διχασμό, αλλού και άλλοτε δε, στο όνομα της «εθνικής ομοιογένειας», έχει νομιμοποιήσει ακόμη και βίαιες εθνοκαθάρσεις.

Η αντίληψη αυτή, ωστόσο, δεν βρίσκει έρεισμα στο ελληνικό Σύνταγμα, βάσει του οποίου και μόνο δικαιούται και υποχρεούται κάθε Δικαστήριο να κρίνει την πιθανή αντισυνταγματικότητα νομοθετικών διατάξεων. Κατ' αρχάς, το άρθρο 4§3Σ προβλέπει ότι «Έλληνες πολίτες είναι όσοι έχουν τα προσόντα που ορίζει ο νόμος» χωρίς να προβλέπεται η υποχρεωτικότητα του «δικαίου του αίματος». Εξάλλου, το άρθρο 16§2Σ, που και το ίδιο το Δικαστήριο επικαλείται, κατοχυρώνει ως σκοπό της εκπαίδευσης την ανάπτυξη της εθνικής συνείδησης -η οποία δεν μπορεί να νοηθεί παρά ως εμπεριέχουσα τις αρχές του ευρωπαϊκού συνταγματικού πολιτισμού- αποδεχόμενο εμμέσως πλην σαφώς ότι η τελευταία οικοδομείται.

Η διαφοροποίηση μεταξύ λαού και έθνους δεν μπορεί όμως να στηριχθεί ούτε στο άρθρο 1§3Σ που επιτάσσει όλες οι εξουσίες να υπάρχουν υπέρ του λαού και του έθνους. Αν το έθνος που κατά την απόφαση «αναφέρεται τόσο στις παρελθούσες όσο και στις μέλλουσες γενεές» ήταν κάτι διαφορετικό από τον λαό, θα έπρεπε να υπάρχει ένα όργανο που να διερμηνεύει, ως άλλος σαμάνος, τη βούληση και το συμφέρον του. Η διερμηνευση, ωστόσο, της θέλησης νεκρών και αγέννητων και η βάση αυτής συνταγματικοφανής αμφισβήτηση της ορθότητας των αποφάσεων του λαού, ως συγκεκριμένου κάθε φορά συνόλου πολιτών, και των αντιπροσώπων του θα ερχόταν σε πρόδηλη αντίθεση με τον ίδιο τον ορθό λόγο, ως βάση του συνταγματισμού. Συνεπώς, «λαός» και «έθνος» ως συνταγματικές και άρα κανονιστικές έννοιες δεν μπορεί παρά να ταυτίζονται. Γι' αυτό είχε δίκιο ο αείμνηστος συνταγματολόγος Δημήτρης Τσάτσος όταν έγραφε ότι η σώρευση των εννοιών αυτών στο άρθρο 1§3Σ που αποτέλεσε καινοτομία του Συντάγματος του 1975 πρέπει να αξιολογηθεί ως «κενοτομία».

* Επίκουρη καθηγήτρια Συνταγματικού Δικαίου στο Τμήμα Νομικής του ΑΠΘ

Το άρθρο δημοσιεύθηκε στην εφημερίδα «Έθνος» στις 4 Φεβρουαρίου του 2011.